

Sygn. akt III UK 210/18

WYROK W IMIENIU RZECZYPOSPOLITEJ POLSKIEJ

Dnia 21 sierpnia 2019 r.

Sąd Najwyższy w składzie:

SSN Halina Kiriło (przewodniczący)

SSN Beata Gudowska (sprawozdawca)

SSN Andrzej Wróbel

w sprawie z odwołania A. K.
od decyzji Zakładu Ubezpieczeń Społecznych Oddziału w L.
o emeryturę pomostową,
po rozpoznaniu na posiedzeniu niejawnym w Izbie Pracy i Ubezpieczeń
Społecznych w dniu 21 sierpnia 2019 r.,
skargi kasacyjnej odwołującego się od wyroku Sądu Apelacyjnego w [...] z dnia 6 marca 2018 r., sygn. akt III AUa [...],

1. oddala skargę

2. zasądza na rzecz organu rentowego kwotę 240 zł (dwieście czterdzieści) tytułem zwrotu kosztów postępowania kasacyjnego.

UZASADNIENIE

Wyrokiem z dnia 6 marca 2018 r. Sąd Apelacyjny w [...], uwzględniając apelację organu rentowego – Zakładu Ubezpieczeń Społecznych, Oddział w L. – zmienił wyrok Sądu Okręgowego w L. z dnia 31 maja 2017 r. i oddalił odwołanie A.

K. od decyzji z dnia 23 września 2015 r. w przedmiocie odmowy ustalenia prawa do emerytury pomostowej.

Ubezpieczony, urodzony w dniu 8 maja 1955 r., wykonywał przed dniem 1 stycznia 1999 r. stale i w pełnym wymiarze czasu prace polegające na oczyszczaniu albo naprawianiu aparatów lub pojemników po produktach toksycznych, żrących i parzących oraz prace wewnątrz cystern, kotłów, zbiorników, aparatów i kanałów technologicznych - w P. S.A. na stanowiskach ślusarza remontowego i galwanizera w okresach od dnia 23 października 1979 r. do dnia 28 lutego 1985 r., od dnia 1 marca 1985 r. do dnia 28 lutego 1990 r. oraz od dnia 1 marca 1990 r. do dnia 31 maja 1993 r. i w M. sp. z o.o. w P., w okresie od dnia 1 czerwca 1993 r. do dnia 31 grudnia 1999 r. na stanowisku ślusarza remontu aparatury. Od dnia 1 sierpnia 2001 r., po powrocie na stanowisko ślusarza na wydziale budowy aparatury wykonuje nadal tę samą pracę. W dniu 16 marca 2015 r. złożył prezesowi zarządu „podanie o rozwiązanie umowy o pracę” z dniem 11 maja 2015 r. z powodu przejścia na emeryturę, po czym gdy pracodawca je przyjął i wyraził zgodę na rozwiązanie umowy o pracę, ubezpieczony to oświadczenie wycofał w dniu 7 maja 2015 r. i kontynuował zatrudnienie.

Sąd pierwszej instancji stwierdził, że ubezpieczony od 1979 r. stale wykonywał pracę w szczególnych warunkach w rozumieniu rozporządzenia Rady Ministrów z dnia 7 lutego 1983 r. w sprawie wieku emerytalnego pracowników zatrudnionych w szczególnych warunkach lub w szczególnym charakterze (Dz.U. Nr 8, poz. 43 ze zm.) w załączniku A, dziale IV pod poz. 39 i w dziale III pod poz. 76, oraz – po dniu 31 grudnia 2008 r. – przyporządkowaną do pkt 30 załącznika nr 1 ustawy o emeryturach pomostowych.

Sąd Apelacyjny przychylił się do argumentów apelacji organu rentowego w zakresie naruszenia przez Sąd pierwszej instancji prawa materialnego, tj. art. 4 pkt 6 i 7 ustawy o emeryturach pomostowych i potwierdził niewypełnienie jednego z warunków emerytalnych, uwzględniając stan rzeczy istniejący w chwili zamknięcia rozprawy, w którym ubezpieczony nieprzerwanie pozostawał w stosunku pracy. Sąd przyjął, iż przesłanki prawa do emerytury pomostowej muszą być spełnione łącznie, co oznacza, że niespełnienie omawianego warunku powoduje niemożność nabycia tego świadczenia. Tylko na marginesie uznał za niewystarczające dowody,

na podstawie których Sąd pierwszej instancji stwierdził wypełnienie przez ubezpieczonego warunków emerytalnych przewidzianych w art. 4 pkt 6 i art. 49 pkt 3 ustawy.

W skardze kasacyjnej ubezpieczony zażądał uchylenia wyroku Sądu drugiej instancji w całości i przekazania sprawy do ponownego rozpoznania z rozstrzygnięciem o należnych mu kosztach postępowania. Skargę oparł na zarzutach naruszenia przepisów postępowania - art. 382 i 316 § 1 w związku z art. 391 § 1 k.p.c. przez stwierdzenie, że nie wykonywał pracy w szczególnych warunkach, gdyż zbiorniki i cysterny w których pracował, nie spełniały warunku „bardzo małej kubatury” oraz art. 328 § 2 w związku z art. 391 § 1 k.p.c. przez lakoniczne uzasadnienie tej kwestii, z pominięciem części materiału dowodowego. Podniósł, że Sąd drugiej instancji w stanie faktycznym ustalonym z obrazą wskazanych przepisów formalnych błędnie nie zastosował prawa materialnego, tj. pkt 30 załącznika nr 1 do ustawy o emeryturach pomostowych w związku z art. 4 i 49 tej ustawy. Zarzucił także naruszenie art. 61 § 1 k.c. przez uznanie, że złożenie oświadczenia wyrażającego wolę rozwiązania umowy o pracę nie było skuteczne z chwilą dotarcia do pracodawcy, a późniejsze jego cofnięcie – stosownie do tego przepisu - nie wywołało skutków prawnych.

Organ rentowy wniósł o oddalenie skargi, powołując się na oświadczenie ubezpieczonego o nieprzerwanym pozostawaniu w zatrudnieniu, czyli niespełnienie jednej z wymaganych bezwzględnie przesłanek ustawowych, traktując jako nieistotny argument Sądu pierwszej instancji, że „pozostanie bez zatrudnienia pozbawiałoby stronę bez środków do życia”.

Sąd Najwyższy zważył, co następuje:

W skardze kasacyjnej nie postawiono zarzutu naruszenia art. 15 ustawy z 19 grudnia 2008 r. o emeryturach pomostowych (jednolity tekst: Dz.U. z 2018 r., poz. 1924), co pozwala wiążąco przyjąć, że skarżący akceptuje zasadę, iż prawo do emerytury pomostowej powstaje z dniem spełnienia wszystkich ustawowych warunków wymaganych do nabycia tego prawa. W związku z tym trzeba wskazać, że warunkiem *sine qua non* tego prawa jest rozwiązanie stosunku pracy, a ściśle

stwierdzenie, że nastąpiło rozwiązanie umowy o pracę z pracownikiem (art. 4 pkt 7 ustawy). Warunek ten jest oczywisty, gdyż nierozwiązanie stosunku pracy niweczyłoby podstawowy cel emerytury pomostowej, jakim jest zapewnienie ochrony ubezpieczeniowej tej kategorii ubezpieczonych, którzy ze względu na wiek nie nabyli jeszcze prawa do emerytury, a zostali pozbawieni możliwości dalszego zarabkowania wbrew własnej woli. Posłużenie się przez ustawodawcę wyrażeniem „nastąpiło z nim rozwiązanie stosunku pracy” oznacza, że chodzi o czynność prawną prowadzącą do rozwiązania stosunku pracy, która została podjęta przez pracodawcę zatrudniającego osobę ubiegającą się o emeryturę pomostową. W wypadku umownego stosunku pracy przesłankę taką wypełnia rozwiązanie stosunku pracy za wypowiedzeniem dokonany przez pracodawcę (art. 30 § 1 pkt 2 k.p.), rozwiązanie stosunku pracy bez wypowiedzenia dokonane przez pracodawcę (art. 30 § 1 pkt 3 k.p.) oraz rozwiązanie stosunku pracy za porozumieniem stron (art. 30 § 1 pkt 1 k.p.), nawet gdyby porozumienie rozwiązujące stosunek pracy zostało zawarte z inicjatywy („na prośbę”) pracownika.

Skarżący potwierdził, że nie zaprzestał świadczenia pracy, lecz obstawał przy stwierdzeniu, że wypełnił warunek rozwiązania z nim umowy o pracę przez powołanie się na art. 61 § 1 k.c., na którego podstawie wywodził, że przez złożenie oświadczenia woli, które dotarło do pracodawcy w taki sposób, że mógł się z nim zapoznać i nie zostało odwołane wcześniej nim pracodawca wyraził na nie zgodę, jego pierwotne oświadczenie było skuteczne. Należy więc stwierdzić, że w stosunkach między pracownikiem i pracodawcą do złożenia oświadczenia woli o rozwiązaniu umowy o pracę art. 61 § 1 zdanie pierwsze k.c. ma zastosowanie w związku z art. 300 k.p. (por. wyroki Sądu Najwyższego: z dnia 19 października 1976 r., I PR 125/76, niepubl. oraz z dnia 12 lutego 2012 r., II PK 204/09, OSNP 2011 nr 15-16, poz. 202). Oświadczenie woli, które ma być złożone pracodawcy, jest więc złożone z chwilą, gdy doszło do niego w taki sposób, że mógł zapoznać się z jego treścią. Sąd Najwyższy jest zgodny w poglądach co do tego, że oświadczenie woli o rozwiązaniu umowy o pracę wywiera skutek prawny w chwili, w której jego adresat mógł realnie zapoznać się z jego treścią (por. uchwałę z dnia 6 października 1998 r., III ZP 31/98, OSNAPiUS 1999 nr 3, poz. 80; uchwałę składu siedmiu sędziów z dnia 9 września 1999 r., III ZP 5/99, OSNAPiUS 2000 nr 4,

poz. 131; OSP 2000 nr 7-8, poz. 103, z glosą T. Liszcz oraz wyroki z dnia 16 marca 1995 r., I PRN 2/95, OSNAPiUS 1995 nr 18, poz. 229; z dnia 9 grudnia 1999 r., I PKN 430/99, OSNAPiUS 2001 nr 9, poz. 309; z dnia 26 listopada 2003 r., I PK 490/02, OSNP 2004 nr 20, poz. 353 oraz z dnia 16 grudnia 2008 r., I PK 88/08, Monitor Prawa Pracy 2009 nr 4, s. 196).

Ubezpieczony, jako pracownik M. sp. z o.o., złożył pracodawcy dwa oświadczenia woli. W dniu 16 marca 2015 r. sformułował „prośbę o rozwiązanie umowy o pracę za porozumieniem stron z dniem 11 maja 2015 r. z powodu przejścia na emeryturę”, a w dniu 7 maja 2015 r. o wycofaniu tego oświadczenia z powodu nieotrzymania emerytury (decyzja z dnia 21 kwietnia 2015 r. będąca przedmiotem odwołania w niniejszej sprawie). Bez wątpienia obydwie te oświadczenia doszły do pracodawcy w taki sposób, że mógł zapoznać się z ich treścią, więc od tymi oświadczeniami związany. Odniesienie się do skuteczności oświadczenia woli ubezpieczonego o rezygnacji z zamiaru osiągnięcia skutku ujawnionego w poprzednio złożonym oświadczeniu o rozwiązaniu stosunku pracy (cofnięcie oświadczenia), wymaga ustalenia skutku prawnego wcześniejszego oświadczenia w zakresie zmian co do stosunku prawnego istniejącego między ubezpieczonym i jego pracodawcą oraz wyjaśnienia jakiego rodzaju okoliczności kształtują każdą z tych czynności prawnych i jakie zachowania lub zdarzenia zaistniały w rozpatrywanym stanie faktycznym.

W prawie pracy przewidziano możliwość wpływania jednego podmiotu stosunku pracy na sytuację prawną drugiego podmiotu przez przyznanie im prawa kształtowania tego stosunku w drodze jednostronnej czynności prawnej. Pracownik i pracodawca mogą swym działaniem, bez udziału drugiej strony doprowadzić do ustania umowy o pracę. W pewnych wypadkach jest to prawo autonomiczne, w innych druga strona musi zaakceptować stan powstający w wyniku oświadczenia drugiej strony. Taki przypadek regulowany jest w art. 30 § 1 pkt 1 k.p. jako rozwiązanie umowy o pracę na skutek porozumienia stron. Porozumienie rozwiązujące polega na zgodnym (niekoniecznie jednoczesnym) złożeniu przez strony umowy oświadczeń o jej rozwiązaniu.

Oświadczenie woli A. K., wyrażające zamiar rozwiązania stosunku pracy ze wskazaniem jej *causae* w postaci przejścia na emeryturę, dotarło do pracodawcy i

zostało przez niego zaakceptowane. Strony w ten sposób porozumiały się co do tego, że łączący je stosunek pracy ulegnie rozwiązaniu w dniu 11 maja 2015 r. Zanim to jednak nastąpiło, w dniu 7 maja 2015 r. ubezpieczony oświadczył, że cofa oświadczenie woli o rozwiązaniu umowy o pracę. Odwołanie poprzedniego oświadczenia należy ocenić na tle art. 61 § 1 k.c. jako skuteczne, jeżeli doszło jednocześnie z tym oświadczeniem lub wcześniej. Skoro więc ubezpieczony nie odwołał oświadczenia o rozwiązaniu umowy o pracę równocześnie z jego złożeniem ani – oczywiście – nie wcześniej, to ta jego czynność prawna jako jednostronna była bezskuteczna. Do skutecznego cofnięcia poprzednio złożonego oświadczenia konieczna była zgoda pracodawcy (por. uchwałę SN z 23 października 1986 r., III PZP 62/86, OSNCP 1987 nr 10, poz. 156 z glosą T. Zielińskiego w OSPiKA 1987 nr 10, poz. 184).

Poszukiwanie zgody pracodawcy, domniemanej wobec faktu pozostawania przez ubezpieczonego w pracy jeszcze w chwili zamknięcia rozprawy apelacyjnej, ułatwia stwierdzenie, że po zapoznaniu się z treścią oświadczenia o odstąpieniu przez ubezpieczonego od zamiaru rozwiązania umowy o pracę, w poczuciu związania jego treścią, pracodawca dostosował swą sytuację do nowych okoliczności, skoro oświadczenie wyrażające wolę pozostania pracownika w zatrudnieniu dotarło do niego jeszcze przed ustaniem stosunku pracy w wyniku upływu zastrzeżonego wcześniej terminu. Po jego upływie, tj. po definitywnym rozwiązaniu stosunku pracy, nie można już było zgodzić się na cofnięcie oświadczenia pracownika, lecz tylko ponownie go zatrudnić. W sekwencji podejmowanych czynności prawnych dopuszczenie ubezpieczonego do pracy po dniu 11 maja 2015 r. było zatem czynnością konkludentną, dorozumianą i milczącą zgodą na cofnięcie oświadczenia z dnia 16 marca 2015 r. (art. 60 k.c.; por. wyroki Sądu Najwyższego z dnia 4 listopada 2009 r., I PK 105/09, niepubl. z glosą A. Zwolińskiej, Praca i Zabezpieczenie Społeczne 2010 nr 7, s. 38, z dnia 5 listopada 2003 r., I PK 633/02, OSNP 2004 nr 20, poz. 346 i z dnia 6 października 2004 r., I PK 488/03, OSNP 2005 nr 10, poz. 145). Te kolejne czynności prawne spowodowały, że ubezpieczony nieprzerwanie pozostaje w zatrudnieniu, co wyłącza wypełnienie przez niego warunku prawa do emerytury pomostowej przewidzianego w art. 4 pkt 7 ustawy o emeryturach pomostowych.

Bez znaczenia jest przyczyna trwania zatrudnienia na podstawie tego samego stosunku pracy, zwłaszcza stwierdzenie, że pozostanie bez zatrudnienia pozbawiałoby ubezpieczonego środków do życia, skoro to właśnie pozostanie w zatrudnieniu niweczyło nabycie prawa do emerytury pomostowej. Zostało wyjaśnione, że chodzi o jednorazowe rozwiązanie stosunku pracy bez wymagania dalszego niepozostawania w zatrudnieniu w chwili złożenia wniosku emerytalnego lub wydania decyzji przez organ rentowy, a nawet że warunek rozwiązania stosunku pracy może zostać spełniony w trakcie postępowania sądowego, po stwierdzeniu spełnienia pozostałych przesłanek tego prawa (por. wyroki Sądu Najwyższego z dnia 12 kwietnia 2012 r., II UK 235/11, OSNP 2013 nr 7-8, poz. 87, z dnia 20 listopada 2008 r., I UKN 104/08, OSNP 2010 nr 9-10, poz. 127, z dnia 11 czerwca 2013 r., II UK 381/12, niepubl. oraz uchwałę Sądu Najwyższego z dnia 4 listopada 1982 r., III PZP 28/82, OSNCP 1983 nr 5-6, poz. 68).

Zarzut naruszenia przepisów postępowania został w skardze kasacyjnej użyty w celu zwalczania ustaleń faktycznych w zakresie wypełnienia przez ubezpieczonego warunku przewidzianego w art. 4 pkt 6 ustawy z 19 grudnia 2008 r. o emeryturach pomostowych (tekst jedn. Dz.U. z 2018 r., poz. 1924), tj. wykazania wykonywania po dniu 31 grudnia 2008 r. pracy w szczególnych warunkach lub o szczególnym charakterze w rozumieniu art. 3 ust. 1 ustawy. Ustalenie w tym przedmiocie było wynikiem oceny dowodów zgromadzonych przed Sądem pierwszej instancji, przeprowadzonej przez Sąd Apelacyjny, bez naruszenia art. 382 i 316 § 1 w związku z art. 391 § 1 oraz art. 328 § 2 w związku z art. 391 § 1 k.p.c., którego sposobu skarżący nie objaśnił. Skoro tak, to ustalenie to jest wiążące (art. 398³ § 3 i art. 398¹³ § 2 k.p.c.).

Mając to na względzie, Sąd Najwyższy orzekł jak sentencji (art. 389¹⁴ k.p.c.) i o kosztach postępowania (art. 98 § 1 k.p.c.).